

Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын Ч.Айтматов атындагы Тил жана адабият институтуна, Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетине жана Кусеин Карасаев атындагы Бишкек мамлекеттик университетине караштуу филология илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертацияларды коргоо боюнча түзүлгөн Д 10.20.616 ведомстволор аралык диссертациялык кеңештин эксперти, филология илимдеринин кандидаты доцент Асанова Алтын Асановнанын 10.01.10 – журналистика адистиги боюнча филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн берилген Мамырова Махабат Каримовнанын “Эгемендүү Кыргызстандын түштүк аймагындагы гезиттердин өнүгүүсү” (1991 – 2016 – жылдар) деген темадагы диссертациясына берилген корутундусу.

Эксперт изденүүчү Мамырова Махабат Каримовнанын “Эгемендүү Кыргызстандын түштүк аймагындагы гезиттердин өнүгүүсү” (1991 -2016 жылдар) деген темадагы диссертациясын окуп чыгып, төмөнкү чечимдерге келди:

1. Диссертациялык кеңешке диссертацияларды коргоого кабыл алуу укугу берилген адистикке иштин дал келиши.

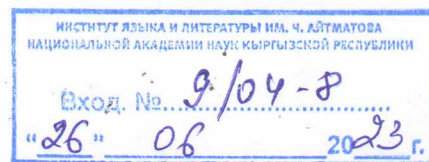
Сунушталган кандидаттык диссертация кеңештин профилине туура келет.

Кандидаттык диссертацияда 10.01.10. – журналистика адистигинин паспортуна жооп берүүчү эгемендүү Кыргызстандын түштүк аймагындагы гезиттердин 1991 – 2016 жылдардын аралыгындагы өнүгүүсүнүн өзгөчөлүктөрү изилденген.

2. Иштин максаты Ош, Жалал – Абад, Баткен областарындагы басма сөздө 1990 – 2016 – жылдарда орун алган өзгөчө учурлар, б.а., ыңкылап , коогалаңдарды чагылдыруунун таржымалын изилдөө жана аларга карата илимий жыйынтык чыгаруу болуп эсептелет.

Изилдөөчүнүн алдына коюлган максат диссертацияда төмөнкү милдеттерди аткаруу менен ишке ашкан:

1. Басма сөз тармагынын теориялык негиздерине таянуу менен Кыргыз Республикасындагы аталган изилдөөгө чейинки илимий эмгектерди талдоо.
2. Эгемен доорундагы маалымат каражаттарынын өнүгүүсүнүн тарыхый этаптарын аныктоо.
3. Басма сөздү изилдөөнүн методологиясы менен методдорун аныктоо.
4. Ош, Жалал – Абад, Баткен аймактарындагы басма сөздө орун алган өзгөчөлүктөрдү белгилөө.

5. Экстремалдык кырдаалдарды (Ош – 1990, Баткен – 1999, Аксы – 2002) чагылдырган басма сөздүн материалдарын талдоо.
6. Ыңкылаптардын (Март – 2005, Апрель -2010, Ош – 2010) контентин чагылдырган аймактык басма сөздөрдүн материалдарын талдоо.
7. Кыргыз Республикасындагы медиамониторингдердин отчетторундагы жана медиа комиссиянын материалдарындагы түштүк регионго тиешелүү фактыларды анализдөө.
8. Журналисттерге коюлган доо арыздар боюнча соттун чыгарган чечимдеринин укуктук мыйзамдуулугун талдоо.

Аталган **милдеттер** диссертациялык изилдөөдө кандай илимий деңгээлде аткарылгандыгына кыскача токтололу.

1. Диссертациялык иштин 1 – главасы (15 – 49 - беттер) “Басма сөздүн теориясы жана методологиясы” деп аталып үч параграфтан турат жана диссертацияда белгиленген биринчи, экинчи, үчүнчү милдеттерди аткарууга багытталган.

“Басма сөз тармагын изилдөөдөгү теориялык негиздер жана Кыргызстанда жазылган илимий эмгектер” деп аталган биринчи параграфта (15 – 29 бет) журналистикада айрым илимий эмгектер иликтенген. Маселен, Е.Ахмадулин, Э. Багиров, Г.Бакулев, В.Ворошилов жана Кыргыз Республикасынын Г.Ибраева, М.Мырзагулов, А.Дүйшекеева, К. Мамбеталиев сыяктуу окумуштуулардын эмгектериндеги журналистиканын, басма сөздүн өзгөчөлүктөрүнө таянууга аракеттенген.

Бирок, аталган параграфта диссертант басма сөздүн өзгөчөлүктөрүнүн теориясын жана методологиясын толук ачып бере алган эмес. (30 – 39 – беттер).

Иштин экинчи параграфы “Эгемен доорундагы маалымат каражаттарынын өнүгүүсүнүн тарыхый этаптары” аталып, диссертант 1991 – жылы Кыргызстанда эгемен доору башталганын, медиа совет бийлигинин көзөмөлүнөн бошоп, компартиянын цензурасынан чыга баштаганын, бирок эски бийликти тейлеген гезиттер кайра эле (борбордо, областарда, райондордо) жаңы бийликке кызмат кылууга өтүшкөнүн белгилеген. Ар бир областта, ар бир райондо жергиликтүү администрация өз гезиттерин ачышканына, Ош областтык мамлекеттик гезиттерден үчөө кыргыз, орус, өзбек тилдеринде чыгып жаткандыгына жана бир гана “Вечерний Фрунзе” газетасы мамлекеттин менчигинен чыгып, эркин басылмага айланганына токтолгон.

Диссертант Ж.Акматбекованын кандидаттык диссертациясындагы эгемендүү доордогу медианын өнүгүүсүнүн шартуу этаптарын келтирген (35 – 36 беттер).

Ошондой эле Ч. Абдиеванын дагы кандидаттык диссертациясындагы маалымат каражаттарынын тарыхый этаптарына таянуу менен (36 – 37 – беттер) эгемен доорундагы жалпы маалымат каражаттарынын өнүгүүсүнүн өзгөчөлүгүнө көңүл бурууга аракеттенген.

Биздин оюбуз боюнча диссертант биринчи главанын аталышына ылайык жалпы маалымат каражаттарынын эле эмес, түштүк региондогу басма сөздүн өнүгүүсүнүн тарыхый этаптарына көңүл бурушу зарыл эле.

Үчүнчү параграф “Басма сөздү изилдөөнүн методологиясы жана методдору (40 – 46 беттер) деп аталып диссертант Махабат Каримовна “методология” терминин мааниси тактоо менен жалпы илимий методологиянын колдонулушуна жараша функцияларын белгилеген. (40 – бет)

Журналистиканын методологиясы менен методдорун М.Н. Ким жана Ф. Муниновдун ж.б. окумуштуулардын эмгектерине таянуу мене ачып берүүгө аракеттенген (41 – 42 – беттер)

Ошол эле учурда диссертант параграфтын аталышына жараша басма сөздүн методологиясы жана методдорун конкреттештире алган эмес.

Экинчи глава “Түштүк регионундагы басма сөздүн багыттары жана коогалуу учурларды чагылдыруунун өзгөчөлүктөрү” (50 – 114 беттер) деп аталып, ал үч параграфтан турат.

Биринчи параграф “Ош, Баткен жана Жалал – Абад аймактарындагы басма сөз, анын өзгөчөлүктөрү” (50 – 85 – беттер) деп аталып гезиттердин негизги багыттарын профессор Е. Прохоровдун эмгегине таянуу менен белгилеген (50 – бет).

Аталган параграфта диссертант “Ош областындагы гезиттер” (56 – 74 – беттер), “Жалал – Абад областындагы гезиттер” (74 – 80 – беттер), “Баткен областындагы гезиттер” (80 – 85 – беттер) жана “Түштүк регионундагы басма сөздүн тарыхына көңүл буралы” (75 – 76 беттер), “Областта мамлекеттик статуска ээ эмес 6 гезит бар” (78 – 80 – беттер) сыяктуу майда подтемаларга бөлүп караган жана конкреттештирүүгө аракеттенген.

Бул подтемалардын ичинен “Түштүк регионундагы басма сөздүн тарыхына көңүл буралы” деген подтема өзүнчө бөлүнбөстөн жалпы контенттин ичинде болушу эң зарыл деп эсептейбиз. Ошондой эле “Областта мамлекеттик статуска ээ эмес 6 гезит бар” деген подтема дагы

конкреттүү областтын изилдөөсү менен гармониялуу берилиш крeктигин белгилейбиз.

Диссертант Махабат Каримовна ар бир областтагы басма сөздөргө мүнөздөмө бере алган. Алардын чыгыш тарыхына, тиражына, статусуна, полосасына жана кайсыл тилдерде жарыкка чыгышаарын конкреттүү көрсөтө алган.

Бирок, изилдөөчү газеталардын аталышына жана жогорудагы сурап – билүү маалыматтарына гана токтолуп, басылмалардын материалдарынын өзгөчөлүктөрүнө, журналисттик чеберчиликке терең көңүл бурган эмес.

Экинчи параграф “Экстремалдык кырдаалдарды (Ош – 1990, Баткен – 1999, Аксы – 2002) чагылдырган басма сөз” (86 – 104 беттер) деп аталып, анда автор “1990 - жылы Ош областындагы трагедиялуу окуя болуп экстремалдык учур жаралган” (986 – бет), – деп белгилөө менен жогоруда аталган экстремалдык кырдаалдарга саясий мүнөздөмө берген.

Ошол эле учурда 1989 – жылы Ош областында орус тилинде чыккан “Ленинский путь” (91 – бет) газетасында жарыяланган А.Мустафинанын “Земные страсти вокруг святой горы” , “Ленин йули” Ош областтык мамлекеттик газетадагы “Воду мутят сверху” (93 – бет) материалдары жана “Дело №” газетасындагы А. Бекназаровдун интервьюсу (98 – бет) жана “Азаттык радиосунун кээ бир материалдары гана талданган.

Мамлекеттин биримдүүлүгүнө, элдердин достугуна коркунуч жараткан экстремалдык кырдаалдардын келип чыгыш себебин, аны жоюнун жолдорун, коомчулукту ынтымакка үндөгөн түштүк региондук конкреттүү журналисттердин чыгармалары терең, ар тараптуу изилденбей калган деп эсептейбиз.

Үчүнчү параграф “Ыңкылаптардын (Март – 2005, Апрель – 2010 , Ош – 2010) контекстинде иштеген региондук прeссанын ролу” (105 – 114 беттер) деп аталып, диссертант бул мезгилдердеги Кыргызстандагы саясий кырдаалдарга толук мүнөздөмө бере алган.

Бирок, март - 2005, апрель - 2010, Ош - 2010 – жылдардагы ыңкылапты чагылдырган түшүнүк региондогу газеталардын негизги материалдарынын темасы, мазмуну, рубрикасы ж.б. актуалдуу проблемаларына көңүл бурулбай калган.

110 – бетте гана “Жаңы ордо гезитинин редактору Бекен Назаралиев жана “Вечерний Бишкек” газетасында материал мисал катары келтирилет.

Үчүнчү бөлүм “Мониторингдердин отчеттору, медиа боюнча комиссиянын материалдары, журналисттерге каршы берилген доо

арыздар” жана “Илимий изилдөөнүн жыйынтыгы” деп аталып (115 – 168 – беттер) ал төмөнкү үч параграфтан түзүлгөн:

Биринчи параграф “Кыргызстандагы мониторингдердин отчеттору жана медиакомиссиянын материалдары” (түштүк регион боюнча) (115 – 137 – беттер), экинчи параграф “Журналисттерге коюлган доо арыздар жана ага чыгарган соттордун чечимдеринин укуктук негиздери” (138 – 151 – беттер) үчүнчү параграф “Илимий изилдөөнүн жыйынтыгы” (152 – 162 – беттер).

Үчүнчү бөлүмдүн үч параграфында тең Кыргыз Республикасында маалымат каражаттары боюнча эл аралык жана коомдук уюмдар тарабынан 2000 – жылдан баштап жүргүзүлгөн мониторингдердин басымдуу бөлүгүн диссертант кеңири талдоого алууга аракеттенген.

Бирок, бул аспект түштүк региондун басма сөздөрүнө байланыштуу талданса гана максатына жетмек деп эсептейбиз.

Диссертациянын темасы **актуалдуу**. Биринчи себеби, азыркы учурга чейин Кыргызстандын түштүк аймагынын гезиттеринин өнүгүүсү илимий дэңгээлде изилденген эмес.

Экинчи себеби, түштүк аймак геосаясий критерийден алып караганда стратегиялык зор мааниге ээ.

Үчүнчү себеби, экстремалдык кырдаалдардын жана ыңкылаптардын шартында басма сөздүн өзгөчөлүгүн, журналисттердин чыгармачылык ишмердүүлүгүн илимий талдоонун өзү иштин актуалдуугун далилдеп турат.

Илимий натыйжалар:

Изилдөөдөн алынган илимий натыйжалардын илимий жаңылыгы бар, анткени алгачкы жолу кыргыз журналистикасынын илиминде эгемендүү Кыргызстандын түштүк аймагындагы гезиттердин өнүгүүсү (1991 -2016 жылдар), калптанышы жана айрым өзгөчөлүктөрү изилденген.

Изилдөө процессиндеги диссертант жетишкен илимий көз караштар жана позициялар далилдүү.

Илимий натыйжалардын практикалык маанилүүлүгү.

Кандидаттык диссертациянын негизги жоболору “Журналистика”, “Реклама жана коомчулук менен байланыш адистигинин студенттери, магистранттары, аспиранттары үчүн окуу – методологиялык курал катары жардам бере алат жана тандоо курстарынын программасын даярдоого өбөлгө боло алат.

Айрым мүчүлүштүктөр:

- 3 главанын аталышы диссертациянын темасына ылайык түзүлүшүн кайрадан карап чыгуу максатка ылайыктуу;
- Диссертациянын илимий аппараты, титулдук баракчадагы структуралык аталыш менен диссертациянын ичиндеги аталыштардын бирдей аталышы, грамматикалык, стилдик мүчүлүштөр (кыргызча жана ошол эле учурда орусча жана тескерисинче түшүнүктөрдүн берилиши), титулдук баракчадагы беттердин диссертациясынын ичиндеги беттеринин дал келбеши, шилтемелердин катарлары такталыш керек.

Аталган мүчүлүштүктөр белгилүү бир мөөнөткө чейин иштелип чыгышы зарыл.

Эксперт

**филология илимдеринин
кандидаты, доцент
А.А.Асанова
23.06.23.**

Эксперт, ф.-ч.-и. А. Асанованин
колу тагынбайт

Оценочный лист, ф.-ч.-и. А. Асанова

